

VIZITA EPISCOPULUI IOAN ALEXI ÎN MARAMUREȘ (1860)

MARIUS CÂMPEANU

mariuscampeanu2005@gmail.com

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș – Baia Mare

BISHOP IOAN ALEXI'S VISIT IN MARAMUREȘ (1860)

ABSTRACT

Ioan Alexi, the first Gherla Greek-Catholic visited Maramureș in summer 1860. Between May 19 and June 13, 1860, the bishop met the priests, the cantors and unite parish from Maramureș vicarship, thus being in direct contact with the realities in each community. His journey can be retraced considering documents of canonic visits, from which six (Ocna-Șugatag, Glod, Botiza, Strâmtura, Dragomirești, Cuhea - today, Bogdan-Vodă) were identified in archive fond stored at Maramureș County Service of National Archives of Romania.

The documents are valuable from the liturgical perspective and most of all from the documentary perspective, offering information about the church and school organisation in historical Maramureș in the modern period.

Keywords: bishop Ioan Alexi, Maramureș, canonic visit, Greek-Catholics, church, school.

Anul 1853 a adus schimbări majore din punctul de vedere al administrației ecleziastice din Transilvania și Partium, cu consecințe pozitive asupra destinului spiritual și național al românilor greco-catolici din comitatul Maramureș. La 26 noiembrie 1853, prin bula *Ecclesiam Christi*, Papa Pius al IX-lea a ridicat Episcopia Română Unită de Alba-Iulia și Făgăraș la rangul de mitropolie. Prin această schimbare, noua mitropolie cu sediul la Blaj a ieșit de sub tutela arhiepiscopului primat al Ungariei devenind subordonată direct Sfântului Scaun. În același an, au mai fost înființate alte două eparhii, de Gherla și Lugoj, ambele fiind subordonate ca episcopii sufragane Mitropoliei de Alba-Iulia și Făgăraș¹.

Episcopia Greco-Catolică de Gherla a fost înființată la 26 noiembrie 1853, prin bula pontificală *Ad Apostolicam Sedem*. În componența noii eparhii au intrat 634 de parohii: 540 de parohii cu 350.000 de credincioși, desprinse de la eparhia de Alba-Iulia și Făgăraș, și 94 de parohii cu 60.000 de credincioși din comitatele

¹ Momentul înființării eparhiei de Gherla, în cadrul căreia s-a aflat, începând cu 24 noiembrie 1860, Vicariatul Greco-Catolic al Maramureșului, dar și intervalul de timp cuprins între anii 1854 și 1863, când la conducerea acestei eparhii s-a aflat Ioan Alexi, sunt amplu prezentate de Ana Victoria Sima în lucrarea *O episcopie și un ierarh. Înființarea și organizarea Episcopiei Greco-Catolice de Gherla în timpul episcopului Ioan Alexi*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2003).

Maramureș, Satu Mare și Ugocea, desprinse de la dieceza ruteană de Muncaci². La conducerea diecezei, prin decretul împărațesc din 17 martie 1854, a fost numit Ioan Alexi. Hirotonirea întru episcop a avut loc în același an, la 28 octombrie, iar instalarea s-a desfășurat la 7 septembrie 1856 de către mitropolitul Blajului, Alexandru Șterca Șuluțiu. Prezența vicarului Ioan Csurgovich din partea Episcopiei Greco-Catolice de Muncaci la ceremonia instalării a reprezentat atât exprimarea actului de renunțare oficială, cât și transferul de autoritate ecleziastică pentru parohiile din comitatele Maramureș, Satu Mare și Ugocea, încorporate în nou-înființata dieceză a Gherlei.

Desemnarea episcopului Ioan Alexi a fost primită cu însuflețire de românii din comitatul Maramureșului, care au trăit mai bine de două veacuri sub jurisdicția Episcopiei Greco-Catolice de Muncaci³. Speranțele puse în noul episcop și momentele de exaltare sufletească vor fi exprimate prin numeroase scrisori de felicitare. În acest sens, *"juriul român de pe Iza"* a transmis bucuria credincioșilor din protopopiatul Izei în următoarele cuvinte: *"(...) foarte tare ne-am bucurat pentru că am fost electrizați printr-un simțământ național, care până acum a fost nădușit și răcit prin interesele ierarhiei rutene. Acum întinericul nopții se va schimba în ziua cea luminoasă"*⁴.

În primii ani de la instalare, pe baza informațiilor primite din Maramureș și împărțind convingerea că Vicariatul Greco-Catolic al Maramureșului fusese înființat la 24 august 1776 de împărăteasa Maria Tereza, pentru românii din comitat (*"pro districtibus valachicus"*) și nu pentru populația ruteană, care își menținea propriul vicariat, cu sediul la Sighet, episcopul Ioan Alexi a expediat numeroase memorii Ministerului pentru Culte și Învățământ, prin care a cerut recunoașterea sau reînființarea vicariatului românesc. Demersurile arhiereului de la Gherla au fost susținute atât de mitropolitul Alexandru Șterca Șuluțiu de la Blaj, cât și de întreaga intelectualitate românească din Maramureș.

Din punctul de vedere al procesului de emancipare culturală și națională a românilor din Maramureș, recuperarea Sighetului a reprezentat o chestiune vitală⁵.

² Inițial, în cadrul conferinței ministeriale desfășurate la Viena, la 18 noiembrie 1850, comisia primațială maghiară a hotărât separarea a 104 parohii de la eparhia Muncaciului și încorporarea acestora în cadrul diecezei de Gherla. Prin răspunsul dat la 20 decembrie 1851, Muncaciul a recunoscut doar 94 de parohii.

³ Controlul episcopilor ruteni, cu sediul la Ungvár, asupra românilor greco-catolici din Maramureș a fost impus din deceniul trei al secolului al XVIII-lea. Aceștia și-au exercitat jurisdicția ecleziastică prin intermediul unor vicari, considerați drept *"locuitori episcopești"*.

⁴ Ana Victoria Sima, *op. cit.*, p. 185.

⁵ Parohia greco-catolică din Sighet a fost înființată prin decretul Nunțiatunii Apostolice de la Viena, din 18 aprilie 1871. Drumul lung și anevoios parcurs de comunitatea românească din Sighet, de a se substitui de sub jurisdicția ecleziastică a Muncaciului și a se încorpora la Episcopia Greco-Catolică de Gherla a fost prezentat de Tit Bud, vicar al Maramureșului între anii 1887 și 1917, în *Însămănări și date despre înființarea parohiei greco-catolice române din Sighetul Maramureșului*, apărută la Gherla în anul 1905. De asemenea, autorul prezintă procesul de edificare a bisericii cu hramul *Adormirii Maicii Domnului* (sfântă la 20 martie 1892, de delegatul episcopal Alexandru Erdöss), la care și-a adus contribuția întreaga *"suflare românească"* din comitat.

Orașul, înconjurat de localități cu o populație majoritară românească, a fost sediul instituțiilor administrative comitatense și un important centru cultural, în care funcționau mai multe instituții de învățământ. În lipsa unei școli aflate sub patronajul unei instituții ecleziastice românești, majoritatea copiilor proveniți din familiile maramureșene au frecventat cele două gimnazii maghiare (catolic și reformat). Înființarea unei parohii greco-catolice românești, dar și stabilirea sediului vicarial la Sighet ar fi dus la transferarea polului de putere în favoarea populației românești și, implicit, în detrimentul celor rutene și maghiare, cu posibilitatea de accedea a românilor în funcțiile importante și strategice de la conducerea comitatului, prin accesul la educație și cultură.

Anterior vizitei desfășurate în Maramureș, pentru a evita apariția unor disfuncționalități de organizare și pentru stabilitatea administrației ecleziastice în zonă, episcopul Ioan Alexi a numit doi protopopi dinamici și cu puternice sentimente românești. Astfel, la sfârșitul lunii martie 1858, Vasiliu Caracioni a fost numit protopop al Izei, în urma decesului fostului protopop Grigore Roșca, iar la 1 mai 1858, Vasiliu Mihalca a fost numit în calitate de protopop surogat al Vișeuului, secondându-l pe unul dintre cei mai înfocați lideri ai mișcării românești din comitat, protopopul Ioan Mihalyi, ajuns la venerabila vârstă de 75 de ani.

Vizita canonică a fost anunțată prin intermediul unei circulare (nr. 948 din 4 mai 1860). Potrivit acesteia, călătoria începea din Gherla, la 18 mai 1860, intenționându-se a se înnopta la Lăpușul Unguresc (azi, Târgu-Lăpuș) în data de 19 mai, de unde, traversându-se *"munții Capnicului"*, s-ar fi intrat în *"Marmația"*. În parohia Călinești din Protopopiatul Greco-Catolic Cosău, în dimineața zilei de 20 mai Ioan Alexi își planificase să celebreze Sfânta Liturghie, după care urma să viziteze, rând pe rând, parahiile greco-catolice din protopopiatele Cosău, Iza, Vișeu și Sighet. Un rol important în buna desfășurare a vizitei îl vor deține protopopii, care se vor îngriji atât de găzduirea episcopului și a celor trei preoți însoțitori din Gherla (posibil să fi fost canonici), cât și de asigurarea cailor și a trăsurilor de schimb pentru deplasarea în *"parahiile cele mai din lături, în care n-am putea merge cu căruțele și caii noștri"*⁶. De altfel, episcopul va lăsa la latitudinea fiecărui protopop să stabilească agenda vizitelor în parahiile ce formau fiecare district protopopesec. În cadrul vizitei canonice, desfășurate între 19 mai și 13 iunie 1860, episcopul Ioan Alexi a luat contact nemijlocit atât cu clerul greco-catolic, cât și cu realitățile confesionale existente în fiecare comunitate, fiindu-i înmânate numeroase *"jalbe"* de către cantorii, dascălii și *"poporimea"* de rând.

Prezența episcopului Ioan Alexi în parahiile greco-catolice din Maramureș este marcată de *"protocoalele vizitațiunilor canonice"*, șase dintre acestea fiind identificate în fondurile de arhivă păstrate de Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale. Din punct de vedere structural, textul fiecărui protocol este dispus pe două coloane, după o schemă prestabilită formată din 58 de întrebări (în partea stângă) și răspunsurile aferente (în partea dreaptă). Documentele sunt deo-

⁶ În circulara episcopală mai sunt menționate pregătirile pe care protopopii și preoții trebuiau să le facă pentru întâmpinarea episcopului. Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale (în continuare, SJMMAN), *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Cosău*, dos. 18/1860, f. 2-3; idem, *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Ieud*, dos. 3/1859, f. 11r.

sebit de valoroase, atât din perspectivă liturgică, fiind redată modalitățile în care preoții oficiau Sfintele Sacramente și acordau „asistență spirituală” credincioșilor, dar și din perspectivă documentară, oferindu-se numeroase informații despre edificiile ecleziastice (biserici, case parohiale, imobile școlare), preoți, cantori, dascăli (cu un volum bogat de date referitoare la nivelul de studii și salarizare), și frecvența școlară.

Primul document adus în prim-plan este „*Protocolul vizitațiunii canonice din Ocna Șugata*”, redactat la 21 mai 1860⁷. Potrivit acestuia, lăcașul de cult a fost construit în anul 1836⁸, din piatră, de către Administrația financiară a statului (avea 17 stânjeni⁹ lungime și 5 ½ stânjeni lățime). Edificiul ecleziastic era folosit în comun, atât de credincioșii de confesiune greco-catolică, cât și de cei de confesiune romano-catolică. Era înzestrat cu cărți bisericești și ornate preoțești (4 rânduri de mătase, din care unul, negru, „*pentru îngropăciune*”). Cu excepția icoanei de prestol, închinată Nașterii Maicii Domnului, praporii, obiectele de cult și celelalte icoane împărătești sau prăznicare erau utilizate în comun de reprezentanții celor două confesiuni amintite. În inventarul mobil se mai aflau patru clopote, cumpărate din fondurile puse la dispoziție de stat, „*binefăcătorul*” și ctitorul de drept al bisericii.

Casă parohială nu exista. Deși în anul 1800 fusese cumpărată o casă parohială de vicarul George Kőszeghy¹⁰ (în document se menționează faptul că nu se știe din ale cui „*spese*” și nici prețul), aceasta a fost vândută în anul 1836 cu 24 florini, suma fiind depusă în „*cassa*” bisericii.

⁷ SJMMAN, *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Cosău*, dosar 19/1860, f. 1-11.

⁸ Datarea bisericii este confirmată de o însemnare păstrată pe un Apostol tipărit la Blaj în anul 1802: „Întru 1836, în luna lui August, în 15 zile, s-au sfințit biserica la Ocna-Șugata-gului, suptu biruința marelui împărat Ferdinand, poftindu-i mulți ani să stăpânească ... Societatea din Pesta, după rugarea și cererea lui Șhönher (preotul n.n.) romano-catolic, i-au trimis trei rânduri de veșminte besericești și doi prapori, gata, cu rude cu tot, pictați cu icoana Vendel și Ecaterina și alții ...” (cf. Ioan Bârlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, Atelierele grafice Socec & Comp., 1909, p. 144).

⁹ *Stânjen*=unitate de măsură pentru lungime, folosită înainte de introducerea sistemului metric; în Transilvania un stânjen vienez (*klafter*) a avut valoarea de 1,8964 metri.

¹⁰ Vicarul George Kőszeghy s-a născut în comitatul Timișoarei. A fost paroh al Sighetului și vicar al Maramureșului între anii 1778 și 1806. În anul 1798, conștientizând deficitul de dascăli din vicariat și nivelul precar de educație a populației românești, a făcut următoarea mărturisire: „*Sărman neam român, n-are învățători și nu este cine se-i învețe în limba lor maternă*”. Pentru îndreptarea acestui neajuns, a lăsat prin testament toată averea sa în scopul constituirii unei fundații din care urma să fie edificată o școală elementară pentru copiii proveniți din familiile de români și de ruteni. În respectivul testament a făcut mențiunea potrivit căreia dacă școala nu va fi înființată, veniturile fundației se vor utiliza pentru cheltuielile de studiu („*stipendii*”) ale studenților proveniți din familiile nobile române și rutene din Maramureș. Administrarea fundației, vicarul Georgiu Kőszeghy a încredințat-o, încă din timpul vieții sale, conducerii comitatului și la doi protopopi tractuali. După înființarea vicariatului românesc al Maramureșului „*manipulanții*” fundației Kőszeghy au fost Filip Opriș, protopopul Cosăului, și vicarul Mihail Pavel.

Începând cu anul 1840, Ocna Șugatag a fost administrată de Filip Opriș, care avea calitățile de paroh în Călinești și de protopop al districtului Cosău¹¹. Venitul anual rezultat în urma administrării acestei entități ecclesiastice era de aproximativ 100 de florini. Astfel, preotul beneficia de congrua din partea statului (*Erariului*), în valoare de 50 florini, pentru ca diferența de 50 florini să se cumuleze din contravaloarea a 69 fonți de sare, lectical și stole primite de la credincioși¹². La oficierea slujbelor bisericești, preotul era ajutat de diacul Mihail Fedac. Venitul diacului era format din 24 de florini (sumă anuală primită de la stat), la care se adăugau câte 24 crețari de la fiecare familie de credincioși (lectical) și taxele stolare, care erau derizorii și lipsite de importanță.

Edificiul școlar, de piatră, a fost construit de către stat în preajma anului 1840, fiind folosit în comun atât de comunitatea maghiară, de confesiune romano-catolică, cât și de cea românească, de confesiune greco-catolică. Acesta era spațios, în raport cu numărul de copii ce frecventau școala, având și o încăpere destinată dascălului. Disciplinele școlare erau predate de Ioan Vonyar (în vârstă de 38 ani). Plata dascălului consta în 150 de florini, lemne de foc, sare, grâu și câte 28 de crețari pentru fiecare școlar provenit din familiile românești. Preotului Filip Opriș îi revenea responsabilitatea de a desfășura, săptămânal, orele de cateheză cu cei 56 de copii de confesiune greco-catolică.

La 27 mai 1860, episcopul Ioan Alexi s-a aflat în parohia Glod din Protopopiatul Greco-Catolic Iza, "*comitatul Maramureșului, prefectura Sighetului, pretura Șugatagului*". Conform "*protocolului vizitațiunii canonice*"¹³, edificiul ecclesiastic, din lemn, a fost ridicat de credincioși ("*poporime*") pe un teren donat de nobilul local Ioan Dunca. La momentul vizitei se afla într-o situație deplorabilă,

¹¹ Pe baza documentelor, credem că Parohia Greco-Catolică Ocna Șugatag a luat naștere la sfârșitul anului 1860. Această ipoteză este întărită și de un inventar al bunurilor mobile și imobile ale filiei Hoteni (aparținătoare parohiei Ocna Șugatag), redactat la 30 decembrie 1860, cu ocazia instalării noului paroh, Ștefan Opriș (SJMMAN, *fd. cit.*, dos. 1/1832-1860, f. 27-28).

¹² Spre deosebire de alte vicariate foranee din Transilvania, în Maramureșul istoric preoții greco-catolici beneficiau de congrua, un sprijin financiar anual primit de la stat, din Fondul religios al Ungariei. A doua sursă de venit a preoților era lecticalul, care mai purta denumirea de "*bir popesc*" sau de "*venitul capetelor*". Era o contribuție în natură, constând din mierța de grâu sau ziua de lucru anuală prestată de fiecare familie. Cea mai mică componentă a beneficiului sacerdotal este stola sau "*venitul epitrahilului*". Stola era reprezentată de taxele pe care preotul le primea pentru serviciile religioase oficiate enoriașilor (botezuri, căsătorii, înmormântări, sfeștanii, masluri etc.). În general, este vorba de sume mici, constante, singurul factor care putea să influențeze ascendent sau descendent nivelul stolei fiind sporul demografic. Alături de acestea, beneficiul parohial se completa cu venitul "*porțiunii canonice*", care constituia o sursă anuală ce stătea sub semnul conjuncturalului sau din prescuri, parastase, pomeni, umblatul cu crucea la Bobotează și dobânda micilor fundații create pentru oficierea periodică a unei slujbe. Pentru mai multe informații, a se vedea Simion Retegan, *Înzestrarea materială a clerului greco-catolic din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1850-1867)*, în vol. "300 de ani de la Unirea Bisericii românești din Transilvania cu Biserica Romei", Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 243-249.

¹³ SJMMAN, *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Iza*, dosar 20/1860, f. 21-33.

impunându-se lucrări urgente de reparație (care vor fi desfășurate, potrivit documentului, în cel mai scurt timp). Lăcașul de cult avea următoarele dimensiuni: lungime de 7 stânjani, lățime de 3 stânjani și înălțime de 7 stânjani. Acoperișul era din șindrilă, în turnul bisericii păstrându-se 4 clopote. Inventarul mobil, format din cărți bisericești, obiecte de cult, veșminte preoțești și icoane sfinte era corespunzător. Casa parohială a fost construită în anul 1774, pe un intravilan dăruit de George Dunca, originar din Șieu. A fost ridicată din lemn, se afla în stare bună (de-a lungul timpului a fost reparată de mai multe ori) și era acoperită cu șindrilă.

Din anul 1850, paroh al Glodului a fost George Buday, în etate de 34 ani, care a absolvit Seminarul teologic din Ungvár. Venitul preotului era format din congrua, în valoare de 98 florini (stabilită la data instalării), și produsele agricole rezultate prin folosirea directă sau prin arendarea celor opt terenuri arabile ce formau *"porțiunea canonică"*. Oficiul de diac era deținut de Ioan Roșca, care avea o purtare morală exemplară. Cântările de la strună și tipicul bisericesc au fost deprinse de Ioan Roșca în Sighet.

Edificiul școlar a fost construit în anul 1849, din bârne de lemn, pe un teren donat de Grigore Roșca, fostul paroh al Rozavlei și protopop al tractului Izei. Calitatea de dascăl era deținută Ștefan Bumbu, originar din Apa, localitate situată la acea dată în comitatul Satu Mare. În *"stațiunea docențială"* din Glod, dascălul amintit fusese numit în decembrie 1859. Retribuția anuală, de 120 florini, era achitată din fondurile *"regale"*, administrate de către antistia comunală. Din cei 41 de copii, cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani, 34 au frecventat școala, adică un procent considerabil de 89,92%.

În următoarea zi (28 mai 1860), episcopul Gherlei a vizitat parohiile Botiza și Strâmtura din Protopopiatul Greco-Catolic Iza. Din *"protocolul vizitațiunii canonice"* întocmit la Botiza¹⁴, rezultă faptul că biserica de lemn a fost construită de credincioși pe un teren pus la dispoziție de comună. Aceasta nu se găsea în cele mai bune condiții, fiindu-i necesare lucrări de reabilitare (edificiul avea următoarele dimensiuni: lungime de 7 stânjani, lățime de 2 stânjani și înălțime de 2 stânjani). Acoperișul era din șindrilă, în turnul bisericii păstrându-se un număr de trei clopote. Edificiul ecleziastic era înzestrat corespunzător cu cărți bisericești, obiecte de cult, odăjdii și icoane. Casa parohială, din lemn, era formată din trei încăperi și o cămară. A fost construită în anul 1838, de către enoriași, pe un intravilan cumpărat prin intermediul antistiei comunale.

Administratorul parohiei era Vasiliu Szüco, în vârstă de 48 ani. Preotul a absolvit studiile teologice la Ungvár, având o experiență pastorală de 22 ani. În această parohie a fost instalat în anul 1849 de către episcopul rutean al Muncaciului. Beneficiul parohial era de 262 florini și 50 creițari, din care: 63 florini erau de la credincioși, iar diferența de 199 florini și 50 creițari reprezenta congrua ce se plătea din Fondul religios al Ungariei (valoarea acesteia fusese stabilită în anul 1850). Calitatea de diac era deținută de Sabău (Szabo) Marcu. Comportamentul acestuia în raporturile sale cu preotul Vasiliu Szüco și cu enoriașii era ireproșabil. Pentru oficiul deținut beneficia anual din partea fiecărei familii de credincioși greco-catolici câte 10 creițari.

¹⁴ *Ibidem*, dosar 20/1860, f. 11-20.

Școala confesională din Botiza a fost construită în anul 1858, din piatră, fiind utilizat capitalul donat de Ștefan Kovacs pentru înființarea școlii. Dascăl era, începând cu luna octombrie 1859, Simeon Borcut, în vârstă de 18 ani, originar din Poiana Botizii, localitate situată în comitatul Solnocului Interior. Acesta a studiat la Școala Normală Districtuală din Lăpușul Unguresc, fiind prevăzut cu *"testimoniu"*¹⁵ pentru studiile finalizate. Salariul dascălului era de 126 florini, fiind plătit din fondurile comunale. La data vizitei arhieresti, școala era frecventată de 28 de copii, din cei 50 înscriși.

Potrivit celui de-al doilea document (*"protocol"*), ce a marcat prezența episcopului Ioan Alexi la Strâmtura¹⁶, reiese faptul că biserica de lemn în anul 1837 a fost mărită cu ajutorul credincioșilor (nu sunt furnizate informații referitoare la datarea bisericii). La acea dată, edificiul ecleziastic se afla într-o stare relativ bună, impunându-se totuși anumite lucrări de reparație. Atât biserica, cât și casa parohială (zidită din lemn în anul 1820, cu patru încăperi), au fost construite de către stat prin intermediul Administrației financiare a comitatului, cu sediul în Sighet. Biserica era înzestrată cu cărțile liturgice și obiectele de cult necesare (Sf. Potir și Sf. Disc erau confecționate din argint aurit). De asemenea, mai existau șase rânduri de veșminte preoțești: cinci din mătase și unul din bizon.

Paroh era Vasiliu Caracioni, care îndeplinea în paralel și calitatea de proto-pop al tractului Iza. Acesta avea vârsta de 40 ani, a studiat teologia la Pesta, *"haina preoțească"* îmbrăcând-o în 1845. În parohia Strâmtura a fost numit în anul 1857. Congrua primită de la stat era de 52 florini și 57 creițari. Venitul anual al preotului era completat din beneficiile, în bani sau în natură, rezultate din administrarea *"porțiunii canonice"* formate din 9 terenuri, amplasate în *"hotarul"* localității, lectical și stole, ultimele două totalizând aproximativ 180 florini.

În anul școlar 1859-1860, dascăl al școlii confesionale din Strâmtura a fost Dumitru Hodor, originar din Căvnic, care a absolvit Școala Normală Districtuală din Lăpușul Unguresc. Remunerația anuală a fost de 315 florini, aceasta fiind suportată de credincioși. Prelegerile școlare s-au desfășurat într-un imobil cumpărat de comunitate și transformat în școală, neîncăpător în raport cu cei 230 de copii obligați la școală. De altfel, în anul școlar care tocmai se terminase doar 40 de copii au frecventat școala, adică un procent scăzut de 17,39%.

La 31 mai 1860, episcopul Ioan Alexi a vizitat parohia Dragomirești din *"comitatul Maramureșului, prefectura Sighetului, pretura Vișeuului"*. Facem mențiunea că la momentul respectiv parohia se afla în componența Protopopiatului Greco-Catolic Vișeu, pentru ca după anul 1862 să fie arondată nou-înființatului Protopopiat Greco-Catolic Ieud¹⁷.

¹⁵ Testimoniu=certificat, act de absolvire a unei instituții de învățământ.

¹⁶ SJMMAN, *fd. cit.*, dosar 22/1860, f. 1-10.

¹⁷ În urma circularei episcopale din 25 ianuarie 1862 a fost înființat Protopopiatul Greco-Catolic Ieud, prin desprinderea a șapte parohii din protopopiatul Vișeuului. În componența noului district protopopesec au intrat următoarele parohii: Bocicoel, Cuhea (azi, Bogdan Vodă), Dragomirești, Ieud, Săcel și Săliștea de Sus (cu două *"beneficii"*).

Din textul "protocolului" ce confirmă prezența înaltului prelat la Dragomirești¹⁸, reiese faptul că biserica de lemn a fost construită în anul 1720 de "poporeni" (avea următoarele dimensiuni: lungime de 9 stânjani, lățime de 4 stânjani și înălțimea de 4,4 stânjani)¹⁹. Acoperișul era din șindrilă de brad, iar în turn se aflau trei clopote. Lăcașul sfânt era înzestrat cu cărțile bisericești și obiectele de cult necesare pentru oficierea serviciilor liturgice (Sf. Potir și Sf. Disc erau confecționate din argint aurit). Existau șapte rânduri de veșminte preoțești (cinci din mătase și două din păr de cămilă), icoane împărățești și prăznicare, realizate după "ritul bisericesc". Casa parohială a fost construită în anul 1835, pe un teren donat de nobilul local Simeon Filip. Aceasta era din bârne de lemn, având patru încăperi.

Paroh era Ioan Opriș, în vârstă de 34 ani. Acesta a absolvit studiile teologice în Germania cu rezultate excepționale ("cu calcule de eminență"), era hirotonit de 9 ani, în parohia Dragomirești fiind numit în 1854. Venitul preotului "în bani gata" (congrua) era de 114 florini și 3 creițari. La această sumă se adăuga venitul înregistrat în urma arendării de către credincioși a celor 17 terenuri parohiale. Diacul comunității a decedat cu puțin timp înainte, fapt pentru care, interimar, a fost ales Dumitru Țicale. Acesta nu era retribuit de enoriași, singura sa sursă de venit fiind stolele pe care le primea pentru serviciile religioase ocazionale la care participa însoțindu-l pe parohul comunității.

Edificiul școlar, de lemn, a fost construit în anul 1857 pe un intravilan dăruit de nobilul local Filip Bărbos. Dascăl era Ioan China, originar din Poiana Porcului (azi, Fântânele), localitate situată în comitatul Solnocului Interior. Acesta a studiat la Preparandia din Năsăud și la Școala Normală Districtuală din Lăpușul Unguresc. În "stațiunea docențială" din Dragomirești a fost numit în noiembrie 1859. Potrivit contractului încheiat cu antistia comunală, a beneficiat de un salariu anual de 157 florini și 50 creițari, solviți din fondurile "regale".

Un alt "protocol al vizitațiunii canonice" evidențiază faptul că la data de 30 mai 1860 episcopul Ioan Alexi s-a aflat în Cuhea (azi, Bogdan-Vodă), localitate din "comitatul Maramureșului, prefectura Sighetului, pretura Vișeuului". Potrivit documentului²⁰, biserica din Cuhea a fost construită în anul 1754 din lemn, de nobilul local Vasile Szaplanczay, pe un amplasament ce a aparținut comunității. Aceasta avea următoarele dimensiuni: lungime de 9 stânjani, lățime de 4 stânjani și înălțimea de 6 stânjani. Acoperișul era din șindrilă de brad, iar turnul adăpostea patru clopote. Edificiul ecleziastic era înzestrat, așa cum se cuvenea, cu cărți bisericești, obiecte de cult ("care parte sunt din argint și aurite, parte din aramă aurite"), odăjdii, icoane împărățești și prăznicare. Casa parohială a fost construită în 1821 de comunitate. A fost ridicată din bârne, acoperită cu draniță, având patru încăperi și oulină.

Parohia era administrată de Filip Mihalca, în vârstă de 66 ani, care era tată a doi copii, "acum crescuți". Preotul a absolvit studiile teologice la Ungvár, având o vechime de 41 ani (întreaga pastorație a fost desfășurată la Cuhea). Venitul acestuia

¹⁸ SJMMAN, *fd. cit.*, dosar 20/1860, f. 1-10.

¹⁹ În anul 1936, biserica a fost strămutată la Muzeul Național al Satului "Dimitrie Gusti" din București.

²⁰ SJMMAN, *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Ieud*, dosar 5/1861, f. 1-10.

era alcătuit din congrua (stabilită începând cu anul 1850 la valoarea de 84 florini și 42 creițari), alte beneficii venite în urma administrării ”porțiunii canonice” fiind formate din 12 terenuri, lectical și stole pentru serviciile religioase ocazionale oficiate la solicitările credincioșilor (cumulate la circa 100 florini/an). Calitatea de diac era deținută de Nicoară Lucaci. Acesta avea o purtare morală bună, cântările liturgice și tipicul bisericesc fiind învățate la Sighet.

Informațiile despre școala confesională sunt deosebit de generoase. Imobilul școlar a fost construit în anul 1855, pe un amplasament cumpărat de comunitate. Era format dintr-o sală de clasă și ”chilia” învățătorului. Mobilierul școlar și dotarea cu rechizite erau deficitare, neexistând ”tabele de perete” și ”mape școlare”. Oficiul de dascăl era ocupat din 1859 de Gavriil Mihalca (fiul preotului local), în vârstă de 30 ani, care a absolvit Gimnaziul catolic la Sighet, iar ulterior a studiat filosofia la Satu Mare și teologia la Seminarul din Ungvár. Remunerația anuală a dascălului de 157 florini și 50 creițari era suportată din fondurile ”regale” administrate de către antis-tia comunală. În anul școlar 1859-1860, la prelegerile școlare au participat 35 de copii.

Următoarea vizită (din informațiile documentare pe care le deținem considerăm că a fost și ultima), a vreunui episcop al Gherlei în parohiile Vicariatului Maramureșului a fost desfășurată de Vasile Hossu în vara anului 1913. Programul detaliat al ”vizitațiunii canonice”, dar și întâlnirile avute cu credincioșii și reprezentanții clerului greco-catolic din acest areal, au fost redată de Vasile Moldovan, profesor de teologie din Gherla, în *Vizitație canonică în Maramurăș 27 iunie-24 iulie 1913* (Gherla, 1913)²¹. Prin intermediul lucrării menționate, autorul a mai prezentat numeroase informații referitoare la vechimea parohiilor și a bisericilor, numărul de credincioși, situația caselor parohiale și a edificiilor școlare, cărțile bisericești utilizate în cultul divin, și nu în ultimul rând, situația veniturilor preoțești.

Bibliografie:

Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, Fond *Protopopiatul Greco-Catolic Cosău*.

IDEM, Fond *Protopopiatul Greco-Catolic Ieud*.

IDEM, Fond *Protopopiatul Greco-Catolic Iza*.

BÎRLEA, Ioan, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, Atelierele grafice Socec & Comp., 1909.

BUD, Tit, *Însămănări și date despre înființarea parohiei greco-catolice române din Sighetul Maramuresului*, Gherla, Tipografia Diecezană, 1905.

MOLDOVAN, Vasile, *Vizitație canonică în Maramurăș 27 iunie-24 iulie 1913*, Gherla, Tipografia Seminarului Teologic Greco-Catolic, 1913.

RETEGAN, Simion, *Înzestrarea materială a clerului greco-catolic din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1850-1867)*, în vol. ”300 de ani de la

²¹ Capitole și subcapitole din lucrare au fost publicate în ziarul *Unirea*, în anii 1913 și 1914 (1913: nr. 101-130; 1914: nr. 3-62, 72-104).

Unirea Bisericii românești din Transilvania cu Biserica Romei”, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000.

SIMA, Ana Victoria, *O episcopie și un ierarh. Înființarea și organizarea Episcopiei greco-catolice de Gherla în timpul episcopului Ioan Alexi*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2003.